

А.О. Козловський, М.М. Ієвлев, В.О. Крижановський

АРХЕОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ У КИЄВІ ПО вул. АРТЕМА, 52-Б, Д

The article elucidates the results of the excavations at 52-B, D, Artema Street, outside the borders of ancient Kyiv, where two objects related to the bronze workshop were discovered. At this workshop copper and bronze ingots, weighing from 2 to 6 kg, were smelted, perhaps for the bells, as well as for bronze riveted cauldrons and for other large items.

Археологічні дослідження здійснювалися впродовж лютого—березня 2008 р. Ділянка розкопу розташовувалася у внутрішньому подвір'ї півколом, прилягаючи до будівлі корпусу 3 по вул. Артема, 52, в зоні будівництва будинку з підземним паркінгом на ділянці з площею 900 м. За цей час досліджено близько 50 % загальної території, відведеної під забудову, яка лежить на південь від Покровського жіночого монастиря ХІХ ст. Тут у різні часи розташовувалися Старокиївське кладовище, цвинтарі Вознесенської церкви та Покровського монастиря. Згодом, у зв'язку з будівництвом, у 20-х рр. ХХ ст. більшість поховань було перенесено до Лук'янівського кладовища.

Дослідження розпочато із закладення шурфу 1 під південно-західною торцевою стіною будівлі корпусу 3. Розміри шурфу 2,4 × 1,7 м, глибина 1,5 м. Тут зафіксовано культурний шар потужністю 0,25 м на глибині 1—1,4 м. У заповненні знайдено лише кілька фрагментів кераміки ХІ ст. та уламок дна горщика ХVІІІ ст. Далі ділянку було звільнено від шару асфальту та будівельного сміття, яке мало глибину 1—1,3 м по всій площі. Під час розкопок з'ясувалося, що культурний шар тут практично знищено пізніми перекопами, сміттєвими ямами, комунікаціями, які простягалися вздовж усієї території розкопу та численними могильними ямами ХІХ ст., що лишилися від монастирського погосту. Серед будівельного сміття траплялися поодинокі уламки кераміки ХІ ст. і ХVІІ—ХІХ ст., кілька фрагментів стінок і ручок амфор давньоруського часу

та фрагменти керамічних тиглів для виплавки бронзи.

Після ретельної зачистки ділянки розкопу на більшій її частині зафіксовано 42 могильні ями, що залишилися від церковного погосту. Всі вони були порожніми внаслідок перепоховання, в деяких траплялися людські кістки.

Виявлено два об'єкти виробничого призначення давньоруського часу. Об'єкт 1 розташовувався у південній частині розкопу й прилягав до південно-західної торцевої стіни будівлі корпусу 3 по вул. Артема, 52. Розміри об'єкта 1 5,4 м × 1,5 м, глибина 2,33 м від рівня сучасної поверхні. В плані його не вдалося зафіксувати повністю, оскільки його західну частину перебірано фундаментом корпусу 3, а східну — комунікацією, що проходить по всій площі розкопу. При дослідженні цього об'єкта виявлено щільне заповнення, яке складалося з перепаленого ґрунту, вуглин, попелу, а також кераміки ХІ ст. Знайдено близько 1700 фрагментів стінок та 180 фрагментів вінець від горщиків і глечиків цього періоду. Особливо цікавими виявилися знахідки фрагментів керамічних тиглів для виплаву бронзи та міді.

Загалом у об'єкті 1 знайдено близько 140 фрагментів керамічних тиглів різної форми та розмірів. З цієї кількості фрагментів можна виділити ті, збереженість яких дозволяє реконструювати їхню форму та розміри. Більшість тиглів схожі між собою і мають квадратну та прямокутну форму. Лише кілька були округлої форми, їх діаметри становили близько 17—20 см з висотою стінок 7—12 см. Окремо треба виділити тиглі, що мали невеликі ніжки, приліплені з чотирьох боків. Майже на кожному фрагменті тигля на внутрішніх стінках зафіксовано окис міді зеленкуватого нальоту, який завершувався рівною лінією за 3—5 см до вінця тигля. Всі

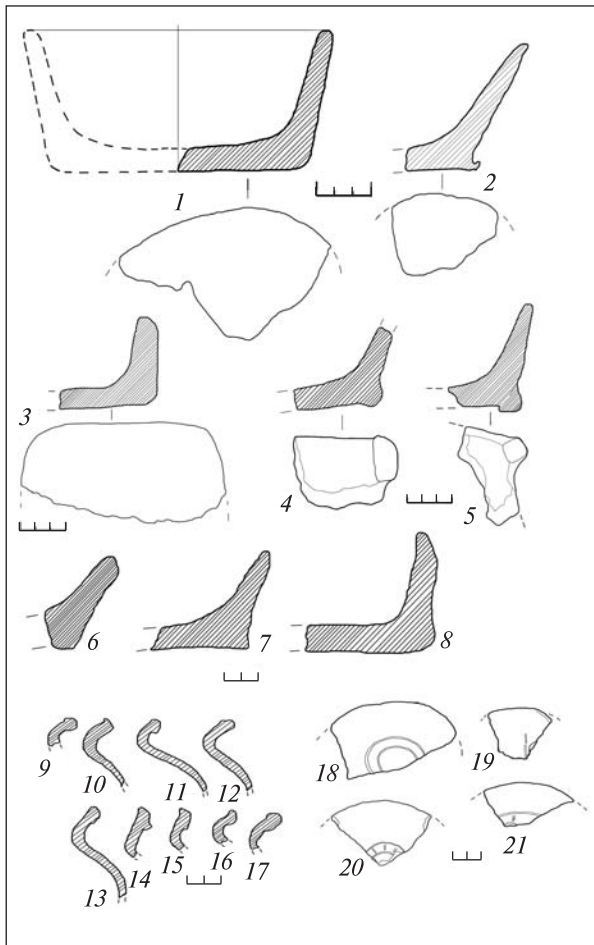

Рис. 1. Об'єкт 1, знахідки із заповнення: 1–8 — фрагменти глиняних тиглів; 9–17 — фрагменти вінець горщиків; 18–21 — фрагменти донець горщиків

тиглі зроблені з грубого тіста і мали досить товсті стінки, що витримували високі температури при виплавлуванні в них металу. Товщина стінок сягала 2–3 см, а дна 3 см. За попередніми

розрахунками, в цих тиглях можна було виплавлити від 2 до 6 кг кольорового металу.

Крім тиглів, в об'єкті 1 зафіксовано значну кількість шматків (обрізків) міді та бронзи різної форми та розмірів. Вони, скоріш за все, використовувалися у процесі переплавки. Серед цих знахідок вкажемо вісім заклепок для виготовлення бронзових казанів та декілька уламків від дзвонів. Знайдено також близько 300 фрагментів металевих шлаків та інших відходів металургійного виробництва. У південно-західному кутку об'єкта 1 виявлено розвал печини.

Дослідження об'єкта 1 ускладнювались тим, що його перетинало п'ять поховань кінця ХІХ ст., що врізалися досить глибоко, доходючи до материка.

Об'єкт 2 прилягав до південно-західного внутрішнього кута будівлі корпусу 3. Розміри його 2,2 × 1,7 м, глибина 2,6 м від сучасної поверхні. Цей об'єкт майже повністю перерізано корпусом 3. Тут також виявлено незначну кількість тиглів такої ж конструкції, що й в об'єкті 1, але не знайдено жодних бронзових або мідних фрагментів, та зафіксовано кілька стінок і вінець ХІ ст.

Таким чином, відкрито два об'єкти з відходами бронзоливарного виробництва. Це свідчить про наявність на цій ділянці майстерні з переробки й виготовлення великих за розмірами виробів з бронзи. Зафіксований виробничий комплекс розміщувався за межами міських укріплень та на значній відстані від житлових об'єктів цього часу. Таке розташування пожежонебезпечних виробництв було загальноприйнятим у давньоруський час.

